

Svenska Älghundklubben och Hälleforshundklubbens Rasstrategi för Hälleforshunden

Historisk bakgrund och utveckling

Uppkomsten och framväxten av de hundar som idag ingår i hälleforshundrasen skedde parallellt med den kraftiga tillväxt av älgstammen som inträffade under 1930-talet i vissa områden av Värmland och Västmanland. Stora ansträngningar gjordes för att älgökningen skulle bromsas upp och begränsas. Delar av den skogspersonal som var anställda vid Hellefors Bruks AB hade därför under perioden 1935-1955 älgjakt som en av sina viktigaste arbetsuppgifter under höstarna. En uppgift som oftast utfördes som enmansjakt tillsammans med en duglig löshund.

Behovet av duktiga jakthundar tillsammans med en snabbt växande älgstam är därför det fundament som hälleforshundens tillkomst vilar på.

1920-tal Det var under hela decenniet en kraftigt begränsad avskjutning på älg. Spets hundar med varierande bakgrund och ursprung användes vid jakterna. Älgjakt med hund bedrevs huvudsakligen som löshunds jakt. I norra Hälsingland levde och jagades det med två hundar (känd bakgrund) vars avkomma senare har kommit att betraktas som hälleforshundarnas stamfader.

1930-tal I juli månad 1930 föddes hanhunden Pajo i byn Styggberg i Hälsingland. Hunden såldes 1936 till Hellefors Bruks AB och blev där brukad av jägm. E.Rådberg. Pajo gick i avel något år efter ankomsten till Hällefors. Hanhunden Puck (äg. O.Knöppel) var ett resultat av en korsning mellan Pajo och tiken Akka (finsk spets, äg. L.Liljefors). Skälet för att finnspetsen Akka blev betäckt var en önskan om att i avkomman kunna bevara Pajos gulröda färg. Puck återparades i början av februari 1939 på Akka och hanhunden Karr I föddes d.4/4 samma år. I mitten av 30-talet fördes ett antal ostjaklaikor in i Sverige. Några av dem skulle senare komma att ingå i den kärna av hundar som under 1940-talet började bilda begreppet "hälleforshund". Den mest kända av "ostjakerna" är tiken Spanja (född 1937) som ägdes av skogv. M. Norman. Spanja betraktas idag som hälleforshundarnas stammoder.

1940-tal Spanja paras med Karr I och flera av valparna kom senare att användas i avel. Dokumentation på obrutna avelslinjer från hanhundarna Stor-Pajo, Gajo och Pan I samt tiken Kajsa finns från tidigt 40-tal fram till dagens hälleforshundar. Ännu ett inslag av ostjaklaika som ingick i M.Normans uppfödning kom via tiken Mejt (f. 1942, äg. M.Thelin), fallen efter en gul ostjakhane som år 1937 blivit såld till Nås. Mejt parades d. 21/3 1949 med Normans hanhund Gajo och avkomman ingick senare i dennes fortsatta uppfödning av hälleforshundar. Jägarnas önskan att hundarna förutom stor slitstyrka och stark jaktlust dessutom gärna skulle ha en gulröd pälsfärg innebar att aveln tidigt inriktades på hundar med starka

inslag av ostjaklaika. Vid sidan av den uppfödning och spridning av hundar som Norman bedrev så var det endast enstaka kullar som föddes fram och då oftast för eget bruk.

Den kraftiga fokuseringen på bruksegenskaper och funktion tillsammans med M. Normans dominerande uppfödning skapade snabbt en relativt enhetlig typ av hundar. En enhetlighet som uppnåts trots att kraven vid val av avelstikar inte tillnärmelsevis motsvarades av de krav som ställdes på hanhundarna.

Redan under det sena 40-talet fanns embryot till en dåtida "rasstandard" som beskrev viktiga detaljer i hundarnas typ, jaktförmåga och jaktsätt.

1950-tal Begreppet "hälleforshund" började spridas långt utanför trakterna av Hällefors. Många av de valpar som föddes köptes av jägare runt om i Norrland. De blev därför, bortsett från kärnaområdet omkring Hällefors, spridda över ett geografiskt mycket stort område. Den stora spridningen innebar att kontakterna mellan ägare till hälleforshundar var liten och aveln av "äkta hälleforsare" utanför Hälleforsområdet var därför obetydlig. De parningar som genomfördes skedde oftast mellan en duktig hälleforshundhane och en tik från någon av de andra älghundraserna.

Aveln av hälleforshundar var under hela 50-talet fortsatt koncentrerad till Hälleforsområdet. Den helt dominerande uppfödaren var fortfarande M. Norman vars uppfödning i slutet av decenniet hade producerat närmare 400 st. valpar.

Under 50-talet minskade inslaget av ostjaklaika i hälleforshundarna även från uppfödarna runt Hällefors. Främst beroende på det långa tidsavståndet till när rena ostjaklaikor fanns att tillgå och att det dessutom vid enstaka tillfällen tillkommit avelstikar från andra älghundraser.

1960-tal Den 6/11 1963 föds den näst sista kullen valpar i den Normanska uppfödningen. Den sista skulle dröja i ytterligare 5 år och föds först den 17/8 1968. Därmed var M. Normans uppfödargärning med hälleforshundar avslutad. Flera av hundarna i den sista kullen återfinnes i stamtavlorna hos många av dagens hälleforshundar.

Andra uppfödare i och omkring Hällefors vars avel började lämna spår i rasen var A. Hellström, H. Thomasson, Hedlund och Vahlegren. Inslag av jämthund och gråhund förekom.

Under senare delen av 60-talet förskjuts tyngdpunkten i aveln av hälleforshundar norrut. J. Gulin i Gulsele hade då påbörjat sin uppfödning som syftade till en avel av hundar med så stort inslag av ostjakblod som möjligt. Hundar ur M. Normans uppfödning utgjorde grundmaterialet och en noggrann dokumentation av den fortsatta aveln påbörjades. Rekonstruktioner av den avel som pågått sedan 30-talet började göras och mer eller mindre fullständiga stamtavlor upprättades för ett antal hundar bakåt i tiden.

M. Normans sista valpkull föddes fram av en tik ur J. Gulins uppfödning. Den hade sommaren 1968 blivit parad med E. Rådbergs hanhund Pan II. Även i J. Gulins uppfödning av hälleforshundar fanns till en början inslag av gråhund.

1970-tal Två grupper av hälleforshundar började framträda där släktskapet mellan hundgrupperna med tiden successivt försvagades. En sydlig grupp som avlades fram av uppfödare som A. Hellström, H. Thomasson m.fl. samt en nordlig grupp av hundar där J. Gulin var den helt dominerande uppfödaren. J. Gulins fortsatta efterforskningar i hälleforshundarnas bakgrund och historia innebar att ett stort antal kontakter togs med andra uppfödare och tidigare ägare till

hällеforshundar. Som en följd av detta växte det fram en samlad bild av hur det dåtida hundmaterialet var beskaffat och var det dessutom geografiskt befann sig. En diskussion om vad som var utmärkande för en hällеforshund pågick mellan några av uppfödarna och J. Gulin började under tidigt 70-tal använda sig av begreppet "Normanshund" för att tydligt markera varifrån kärnmaterialet skulle härstamma. Ända sedan början av 50-talet hade det sålts hällеforshundvalpar till Norrland och under 70-talet skulle norrlands inland växa fram som det främsta avsättningsområdet för hällеforshundar. Ca.85 % av hundarna ur J. Gulins uppfödning blev placerade hos jägare i norra Sverige, samtidigt som ett antal av de valpar som föddes fram av bl.a. A. Hellström också såldes till norrländska jägare. Enstaka inkorsningar av gråhund skedde under 70-talet och några av dessa kan återfinnas i ett antal av dagens hällеforshundar.

1980-tal Ryktet om "hällеforsaren" som en frisk, stark och duglig jakthund på älg hade spridits bland många jägare redan under 40- och 50-talen och ett stort antal av de hundar som genom åren fötts fram hade väl motsvarat de jaktliga krav som ställts på dem. Trots att viss "buskavel" förekommit hade hundarna till typ och jaktbeteende varit förhållandevis enhetliga. Främst torde detta berott på enstaka uppfödarens dominerande ställning och den av J. Gulin drivna och nu allmänt accepterade uppfattningen, att en "äkta hällеforsare" har en stor del av sina rötter hos hundar som sprungit fram ur M.Normans avel. En efterfrågan på valpar som inte motsvarades av tillgången innebar att nya uppfödare tillkom under 80-talet. En uppfödning där hundarna ibland till sitt utseende och jaktsätt var helt otypiska med det som under decennier varit kännetecknande för hällеforshundarna. Innan årtiondet var slut hade bl.a. ett antal kullar fötts fram med småväxta, kvadratisk byggda och starkt fågelintresserade hundar som alla hade sålts under benämningen "hällеforshundar". Den 24 januari 1988 föds den sista valpkullen i J.Gulins uppfödning. Kullen bestod av nio valpar och en av dessa, hanhunden Boris, skulle senare komma att utgöra modellhund för den första utarbetade och godkända rasstandard för hällеforshundar.

1990-tal J.Gulin avlider hösten 1989 och andra tongivande uppfödare är på grund av hög ålder i slutet av sin uppfödargärning. Utan deras kännedom och dokumentation om hundarna och deras härstamning skulle en fortsatt avel på hällеforshundar kraftigt försvåras. En arbetsgrupp skapades därför under våren 1990 med uppgiften att säkerställa hällеforshundens fortsatta existens. Som ett resultat av deras arbete bildades Hällеforshundklubben vid ett möte i Gulsele den 18 juni 1994. Avelsråd utsågs och regler för rådgivning samt vilka krav som skulle ställas på godkända avelshundar fastställdes.

En första mönstring någonsin av hällеforshundar skedde i augusti 1994 i samband med "Fallens Dag" i Viksjö. Ett 40-tal hundar blev under dagen bedömda av J.Åkerman.

Under perioden 1995-99 blev ytterligare ca.250-300 st. hundar mönstrade, oftast i samband med Hällеforshundklubbens årsmöten. Det genomfördes också under samma tidsperiod ett 30-tal inofficiella jaktprov på älg med hällеforshundar.

Den uppfödning av hällеforshundar som pågick under 90-talet gjordes, med några få undantag, till allra största delen av tikägare som tog någon enstaka kull. Antalet valpar som föddes och godkändes av klubben var ca.50-60/år.

Inkorsning av främmande ras skedde inte under 1990-talet.

2000-tal I april månad år 2000 blev hälleforshunden godkänd som egen ras och den upptogs därmed i SKK:s annexregister.

Rasgodkännandet medförde att rasklubbens kännedom om hundarna under årtiondet breddades och fördjupades. Möjligheterna att få del av de arbeten som bedrivs inom SÄK och SKK ökade på ett påtagligt sätt klubbmedlemmarnas intresse och förståelse för att hundarnas hälsotillstånd och jaktförmåga måste bli kända. Detta, tillsammans med att klubben under de första åren efter godkännandet lämnade ett ekonomiskt bidrag till de medlemmar som dokumenterade sina hundar, gjorde att ett stort antal hundar i slutet av decenniet var jaktprovsmriterade, hd-röntgade, ögonspeglade o.s.v.

Vid Hälleforshundklubbens årsmöte i maj år 2008 fanns 3 fall av ärftlig katarakt inrapporterade (av totalt 6 st. ögonlysta). Klubben tog då på avelsrådets inrådan beslutet att alla hundar som brukades i avel i fortsättningen skulle vara ögonlysta och då ha erhållit bedömningen ua. Läget bedömdes som oroande och mötet uppmanade därför till att en allmän screening av hundar skulle ske.

År 2005 påbörjades en årlig unghundgranskning med inrapportering av hundarnas jaktliga utveckling under sin första jaktsäsong.

Denna samlade kunskap om enskilda hundars kvalitéer utgjorde viktiga och nödvändiga redskap i den avelsplanering som bedrevs inom klubben.

Antalet registrerade valpar per år var fortsatt ca 50-60 st. Inavelsgraden i kullarna var dock sjunkande under hela perioden.

Rasgodkännande och registrering av hundar med inslag av annan älghundras skedde efter noggrann bedömning vid 3-4 tillfällen under perioden 2000-2009.

Nulägesanalys

Rasgodkännandet under våren år 2000 har inneburit att det skett en betydande kunskapsökning om hälsotillståndet i rasen. SÄK:s och SKK:s olika bekämpningsprogram samt andra krav på känd hälsostatus har på ett positivt sätt bidragit till denna ökade kännedom. Veterinär och hälsodata från SKK, tillsammans med en direkt inrapportering till klubben, utgör därför det huvudsakliga underlaget för nulägesanalysen. Vetskapen om rasens fysiska och exteriöra tillstånd grundas på att ett stort antal hundar under det senaste decenniet blivit visade och bedömda på officiella utställningar. Dessutom har hundarnas jaktförmåga under de tio senaste säsongerna kunnat prövas i jaktprov godkända av SÄK.

Efter år 2000 har ytterligare en stor enkätundersökning genomförts bland medlemmarna. Enkätens frågor berörde i huvudsak hundarnas hälsotillstånd och jaktförmåga. Svarsfrekvensen var ca 70-75% och enkätsvaren är tillsammans med annan personlig kännedom om rasen också en del i bedömningsunderlaget.

Hälsa

- Ögon: Katarakt – I april år 2010 är totalt 67 st. hundar ögonlysta (ca 14 % av hela populationen). Av dessa har 11 st. fått diagnosen ärftlig katarakt (ca 16 % av de ögonlysta hundarna). Glaukom – ej rapporterat. PRA – ej rapporterat. Övriga ögonsjukdomar – ej rapporterat.
- Höftleds dysplasi: Av de hundar som röntgades med födelseåren 2000 – 2002 fick

14 % bedömningen C-höft eller sämre. Det höga antalet hundar med hd-fel födda under år 2000 (22 %) kan till viss del bero på att flera av kullarna har föräldradjur med okänd hd-status (parning skedde före rasgodkännandet).

Av de hundar som blivit röntgade med födelseåren 2003 – 2008 har 6 % fått bedömningen C-höft eller sämre.

Totalt är ca 45 % av hundarna som blivit födda under 2000-talet hd-röntgade.

- Armbågsledsdysplasi: Ett mindre antal hundar (ca 3 % av hela populationen) har under 2000-talet blivit röntgade, alla med diagnosen ua.

- Epilepsi: Ett tidigare fall är känt, där en äldre (>8 år) hund har drabbats, ingen avkomma.

Inga kända fall efter rasgodkännandet år 2000.

- Kryptorchism: Två fall är kända. Hund 1988-2001, ingen avkomma samt hund född i mars 2009.

- Tuggmuskelfnyosit: Enstaka kända fall under den senaste 35-års perioden.

Första kända fallet uppträdde hos hund född år 1978. Det senaste drabbade hanhund född år 2002. Totalt under hela tidsperioden bedöms antalet insjuknade hundar vara lägre än 10 st. (< 0.5 %).

- Tänder: Ett känt fall av tandbortfall. Kontroll och rapportering av tandstatus kan dock fortsatt vara otillräcklig. Rapportering av tandstatus sker vanligtvis endast i samband med bedömningar på utställningar och via enkätsvar.

Slutsats: Antalet hundar som de senaste åren fått diagnosen ärftlig katarakt är allarmertande hög. Ett fungerande bekämpningsprogram som förhindrar vidare spridning är därför angeläget.

Häso tillståndet bland hälleforshundarna tycks i övrigt vara gott. Inga andra allvarligare sjukdomar är kända.

Målsättning: Fortsätta den redan påbörjade avelsselektionen beträffande katarakt. Öka antalet ögonspeglade hundar från nuvarande 14 % till ≥ 40 % för att säkrare kunna bedöma kataraktens omfattning, samt upptäcka eventuell förekomst av annan ögonsjukdom.

I ett första steg minska antalet hundar som får diagnosen ärftlig katarakt till ≤ 10 %.

Öka antalet hundar som ad och hd-röntgas från nuvarande 45 % till ≥ 60 %.

Under den kommande 5-års perioden genomföra ännu en enkätundersökning beträffande hundarnas fysiska och mentala status med syftet att klubben ständigt skall vara uppdaterad beträffande hundarnas häso tillstånd.

Svenskregistrerade avelsdjur födda efter 20090101 skall innan parning vara Ed röntgade med resultatet Ed=0.

Funktion

- Hälleforshunden är idag till sitt användningsområde en utpräglad jakthund.

- Hundarna uppfattas ofta av sina användare som slitstarka, tåliga och uthålliga. Det förekommer inte att hundar måste vila p.g.a. hälta, såriga tassar och liknande skador.

- Hälleforshundarnas jaktförmåga tycks i allmänhet vara god.

Under perioden 2000-2009 har mer än 500 st. jaktprov genomförts. Ca 60 % av proven resulterade i pris och då i huvudsak som 1:a pris.

För hela perioden år 2000-2006 är andelen jaktmeriterade hundar per årskull i genomsnitt 21 %. För hundar födda åren 2003-2006 är meriteringsgraden 23-25 % (beräkningen görs då årskullen uppnått ≥ 3 år).

Det förekommer dock hundar som är väl veka och med svag jaktlust.

Slutsats: Rasgodkännandet och anslutningen till SÄK har inneburit att hundarnas jaktförmåga får en mera "objektiv" bedömning vilket påtagligt underlättar och kvalitetshöjer rasklubbens avelsarbete.

Hälleforsshunden är idag en tålig och stark jakthund som ofta uppfyller de krav på jaktförmåga som ställs. Fortsatt är det dock önskvärt att jämnheten ytterligare ökar med en högre "lägsta nivå" som följd.

Målsättning: Stärka jaktlusten i rasen medelst en högre "lägsta nivå". Öka antalet hundar som kommer till prov och uppnå en genomsnittlig meriteringsgrad per årskull som är $\geq 25\%$.

Mentalitet

- Bedömningar i samband med utställningar under det senaste decenniet har genomgående visat på god mentalitet hos hundarna. Två fall är rapporterade där hundarna inte blivit bedömda p.g.a. ett aggressivt beteende. Några hundar (< 5 st.) har visat tydlig olust vid bedömningarna.
- Hälleforsshunden beskrivs ofta av sin ägare som pigg, vaken och arbetsvillig. Den anses också vara en lättlärd och trevlig familjehund som ytterst sällan visar dominansaggression inom familjen. Den har en starkt utvecklad flockkänsla och förstår väl sin plats i rangordningen. Hos enstaka individer kan detta ge intrycket av att den är vek, d.v.s. den noterar och reagerar tydligt på flockledarens vilja.
- Under jakt visar hundarna ofta tydlig reservation mot andra jägare och främlingar, vilket ibland kan vara besvärande om någon mera än ägaren följer hunden under jakten. Många hälleforshundar uppvisar s.k. enmanshundmentalitet.
- Inga MH-tester är gjorda på hälleforshundar

Slutsats: Dagens hälleforshundar har i allmänhet mycket god mentalitet.

De är lättsamma som familjehundar samtidigt som de kan uppvisa både stort mod och stark kamplust under jakt.

Målsättning: Bevara och utveckla den mentalitet som det stora flertalet hundar uppvisar idag.

Genetisk variation

- Den öppna stamboken möjliggör att rasen kan tillföras ett kontrollerat genetiskt tillskott. Klubbens bedömning är att möjligheten till fortsatt ökad genetisk variation därför är förhållandevis god. Ett vägt medelvärde för hundar födda under perioden 2005 - 2009 (5 årskullar) ger en inavelskoefficient på $F=1.9$. Inavelsgraden är dessutom sjunkande med $F=1.3$ för åren 2007-2009 (5 generationer).
- Under perioden 2000 - 2009 har totalt 541 st. valpar blivit födda. Antalet kullar är 104 st. vilket innebär att det i genomsnitt föddes 5.2 valpar/kull. Det totala antalet använda avelsdjur har varit 138 st. med fördelningen 69 st. tikar och 69 st. hanar.
- I syfte att minska riskerna för genförluster och istället försöka öka den genetiska variationen inom rasen har avelsbegränsning varit gällande sedan 1995. Gränsen är f.n. satt till högst 3 kullar efter enskild hund (undantag kan gälla för hund som tillför rasen nytt genetiskt material) .

Slutsats: Inavelskoefficienten är långsamt sjunkande inom rasen.

Målsättning: Att på årsbasis konsolidera inavelsgraden i kullarna till $\leq F=1.2$ (5 generationer) samt utveckla flera obesläktade blodslinjer.

Exteriör

- Under perioden 2000–2009 har ett stort antal hälleforshundar blivit bedömda på utställningar arrangerade av SÄK eller SKK. Domarnas uppfattning har i allmänhet varit att hundarna har en förvånansvärt hög och jämn kvalitet, detta med tanke på att rasen ännu är förhållandevis ny.
- Av de hundar som fått betyget ej rastypisk har det oftast varit felaktig färg och/eller mjuka öron som utgjort grund för omdömet. Andra felaktigheter som har förorsakat prisnedsättningar av vissa hundar har varit raka vinklar, kvadratisk kroppsbyggnad, felaktig storlek etc.

Slutsats: Hälleforshunden är idag en hund som exteriört tämligen väl överensstämmer med sin rasstandard. Vissa hundar kan dock bli väl små (gäller främst tikar).

Målsättning: Förbättra storleken.